

GAVRIIL MUSICESCU (1847-1903). 175 DE ANI DE LA NAȘTERE

preot Paul MIHAIL*

Suntem în preajma aniversării a 175 ani de la nașterea compozitorului, muzicologului și dirijorului Gavriil Musicescu. Născut la 20 martie 1847, în orașul Ismail, Gavriil Musicescu a compus muzică corală românească și a fost dirijor al Corului Mitropoliei Moldovei din Iași, localitate în care s-a și stins din viață în 1903, fiind înmormântat la Cimitirul Eternitatea¹.

Preotul Paul Mihail (1905-1994), istoric, membru de onoare al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, care a tipărit întreaga corespondență a muzicianului basarabean², a pregătit, în 1993, un articol cu câteva scrisori inedite și noi relatări despre activitatea lui Gavriil Musicescu, pentru comemorarea a 90 de ani de la stingerea sa din viață. Articolul a fost dactilografiat în trei exemplare, purtând titlul *Gavriil Musicescu (1847-1903)*. Primul exemplar al dactilogramei a fost dat redacției unei reviste, probabil „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, însă nu a fost publicat. Al doilea exemplar al dactilogramei, care nu avea nici o intervenție în text a autorului, a rămas în familie și a fost cules electronic în 2017 pentru a face parte dintr-o lucrare dedicată lui Paul Mihail, dar forma tipărită a acesteia³ nu l-a mai inclus. Acest text este dat tiparului în

* Cărturar român (1905-1994).

¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Gavriil_Musicescu

² Paul Mihail, *Viața și opera lui Gavriil Musicescu oglindită în scrisorile anilor 1871-1899*, în „Studii de muzicologie”, nr. 2, 1956, p. 91-127; *Ibidem*, partea a II-a, în *loc. cit.*, nr. 4, 1957, p. 58-128 și, intercalată, în corespondența Episcopului Melchisedec: Paul Mihail, *Din corespondența Episcopului Melchisedec*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXVII, nr. 5-6, 1959, p. 493-612, și în *Scrisori și însemnări de la Episcopul Melchisedec al Romanului*, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, Roman, IV, 1992, p. 165-198.

³ Idem, *Reconstituiri. Jurnal. Corespondență*. Ediție îngrijită de Zamfira Mihail și Mihai Papuc. Prefață de Acad. Ștefan Ștefănescu, Chișinău, Editura Știința, 2018, 412 p.

paginile următoare. A fost necesară actualizarea titlului, iar celelalte completări pe care le-am crezut utile au fost incluse în note de subsol, pentru a se diferenția de notele autorului, care se află marcate între paranteze drepte în interiorul textului. Din păcate, nu știu dacă se mai păstrează redactarea autografă. Întreaga arhivă a lui Paul Mihail a fost donată Arhivelor Naționale din Iași, iar fondul ce îi poartă numele este în curs de inventariere. (**Zamfira MIHAIL****)

*

Aducem, din nou, câteva știri inedite referitoare la viața și activitatea lui Gavriil Musicescu. La **Arhivele Statului Iași** am aflat acte legate de ținerea concursului la Catedra de Muzică Vocală de la Seminarul din Ismail. La concurs s-a prezentat G. Musicescu, cu cererea din mai 7, anul 1866. Prin Procesul-verbal din 21 mai 1866, Comisia examinatoare de la Conservatorul român din Iași atestă că răspunsul concurentului a fost „foarte mulțumitor” și recomandă Ministerului confirmarea sa definitivă la Catedra de la Ismail. Din 1890 se află o adresă „de întâmpinare” privitoare la ținerea unui concurs pentru pian, cu rugămintea de a fi comunicată Ministerului.

Trei scrisori inedite ale lui Gavriil Musicescu, adresate Episcopului Melchisedec de la Roman, **le-am aflat într-o colecție particulară**. Prima, din anul 1875, este în legătură cu o scrisoare din 17 august 1874, referitoare la cântarea armonioasă în biserică, adică în cor pe mai multe voci, cu partituri pe note muzicale. Gavriil Musicescu prezintă P.S. Episcop aprecierile marilor profesori și ale directorului Capelei Imperiale de la Sankt Petersburg asupra compunerilor sale și anunță că s-a hotărât să tipărească „Cântarea Heruvicului”.

În secolul al XIX-lea, în care corespondența era singura posibilitate de legătură între persoane aflate în localități diferite, mărturia unor noi texte reprezintă contribuții la cunoașterea deplină a evenimentelor, a opiniilor și a realizărilor unor inițiative, care s-au dovedit benefice pentru biserica ortodoxă și pentru cultura română, în general.

* *
*

** Institutul de Studii Sud-Est Europene, București – România.

Dosarul Concursului pentru postul de profesor la Catedra de muzică vocală de la Seminarul din Ismail (mai, 1866)

[Arhivele Naționale, Iași, Fond *Conservator*, Dosar nr. 1, filele 67, 71]

7/19 maiu 1866. Se recomandă dlui Director al Conservatorului, cu invitațiunea de a convoca Comitetul Musical pentru zioa concursului menționat în petițiune și de a o ave atunci în vedere.

Președintele Comitetului, I. Maiorescu

Domnilor Membri!

Subscrisul văzând publicat în „Buletinul Instrucțiunei Publice” concursul pentru Catedra de Musică Vocală la Seminarul din Ismail, ce are a se ține la 15 a lunei curente, cu datoritul respect vin a vă ruga, Domnilor Membri, să binevoiiți a mă admite în numărul concurenților ce se vor presenta pentru acea Catedră.

Primiți, vă rog, Domnilor Membri, încredințarea distinsei mele considerațiuni.

1866 maiu, în 7

G. B. Musicescu

Domniilor Sale

Domnilor Membri ai Comitetului Musical din Iassy

*

Conservatorul Român [Copie]

Prescriptu-Verbal

La concursul pentru Catedra de Musică Vocală din Seminarul Ismail, ținut astăzi 21 maiu 1866, s-a presintat numai un concurent, d. G. B. Musicescu și a fost examinat din *Harmonică* (întrebuințarea acordurilor din sextă și quart-sextă; progresiunile armonice); din *Compozițiune* (executarea unui choru bisericesc, compus de însuși concurentul, și a unui solo de voce cu acompaniere de pian); și din *Violă*.

Concurentul a răspuns la toate aceste probe într-un mod foarte mulțămitor, și comisiunea subscrisă a decis a-l recomanda Ministeriului pentru confirmarea definitivă la menționata catedră.

Iasi, în 21 maiu 1866

Comitetul Musical

I. Maiorescu G. Buicliu
Ed. Caudella Fr. Caudella
T. Gogos

*

Conservator [Concept]

Nr. 15

22 maiu 1866

Domnule Ministru,

Conform decisiunii Comitetului Musical, luată în urma concursului de ieri și alăturată aci în copie,

Am onoare a vă recomanda pe elevul G. B. Musicescu pentru ocuparea Catedrei de Musică Vocală din Seminarul Ismail, cu titlu definitiv.

Primiți, dle Ministru [...]

Directorul

Dlui Ministru de Instrucțiune Publică și Culte, București

* *
*

Scrisori către Episcopul Melchidesec

1.

1 iulie 1875, Iasi

Prea Sfinția Voastră

Pentru a ajunge oarecare scop în stat sau într-un cerc cunoscut în societate, e necesar înainte de toate de timp, iar apoi de valoare (dostoinstvo).

Eu cu dinadinsul mă stăruii să devin un Bortneanschi⁴ sau L'vov⁵ al românilor (după cum Voi ați promis în anul 1869 a mă face), dar calitățile omului rar se prețuiesc după merit, fiind el încă în viață, aceasta noi o vedem aproape zilnic. Se înțelege că eu am lucrat în colțișorul meu mai mult în această ramură a artei muzicale, care mai puțin decât altele se prelucrează (îndeosebi la noi), și anume musica bisericească.

Am compus un număr considerabil de cântări bisericești, pe care le-am executat cu Corul mitropolitan în Iași și pentru ele am primit o mulțime de complimente și sărutări de la fostul Mitropolit Calinic al Moldovei. Dar liniștea n-a durat mult, după trecerea a 8 luni Mitropolitul proclamă necorespunzătoare spiritului bisericesc compunerile mele și toate celelalte melodii ale muzicii armonice, datorită diferitelor intrigi. Se înțelege că urmarea acesteia, eu am oprit a se executa compunerile mele, atât a celor needitate ca și a celor editate; atunci corul, neavând mai mult ce să execute, a sistat cântarea în biserică și Mitropolitul a fost obligat să mă cheme la sine și să-mi făgăduiască munți de aur („am să te recomand la M. S. Vodă etc.”) numai ca eu să cânt din nou compozițiile mele; dar eu n-am putut consimți la acestea și de aceea, vă rog să-mi adeveriți următoarele: cu adevărat oare compunerile mele duhovnicești nu corespund spiritului bisericesc? Sau instrucția muzicală a Mitropolitului și a celor ce-l înconjoară este așa de joasă, încât nu sânt în stare a distinge țapul de oi. Imediat am transcris pe curat următoarele piese: „Cântarea Heruvică”, „Mila Păcii”, „Cu vrednicie și cu dreptate”, „Sfânt”, „Pe Tine te laudăm”, „Axionul la Naștere” și „De Tine se bucură” și le-am trimis la Capela Imperială, în Petersburg, pentru cenzură. Ce efect au produs ele acolo eu nu cunosc, dar îmi îngădui a extrage câteva rânduri, despre acest subiect, din scrisoarea adresată mie de profesorul de compoziție pe lângă Capela Imperială, Iosif K. Hunke⁶. Iată ce scrie el. „Compozițiile voastre îi plac foarte mult Directorului și s-a exprimat (prin cuvintele sale): «aprob pentru tipar», apreciere pe care el n-a făcut-o niciodată și nimănui, pe cât îmi este mie cunoscut”. „Iar în ceea ce mă privește, apoi vă spun deschis că eu nu m-am așteptat ca compozițiile voastre să fie atât de desăvârșite sub toate aspectele în ceea ce privește inspirația și modulările vocale”.

⁴ Dmitri Stepanovici Bortneanschi (1751-1825), compozitor rus de muzică corală religioasă, vestit prin cântările Liturghiei.

⁵ Aleksei Fedorovici L'vov (1798-1870), compozitor rus, mai ales de muzică corală.

⁶ Profesorul de compoziție Josef Karel Hunke (1810-1883), originar din Bohemia.

După o săptămână de la primirea „aprobării” compunerilor mele, am primit de la Excelența Sa Nicolai Ivanovici Bahmetev⁷ portretul său, în format cabinet⁸, în mundurul Hofmeister⁹ și cu autograf: „Prea iubitului și destoinicului Musicescu, spre amintire de la Bahmetev”.

Toate acestea îmi dau prilejul a crede că dacă Capela Imperială a aprobat compozițiile mele, apoi, ca urmare, eu, dacă încă nu sânt la egalitate cu compozitorii ruși ai muzicii bisericești, apoi măcar *in extremis* sânt foarte aproape de ei.

Această întâmplare susține foarte bine și confirmă cuvintele scrise de mine Prea Sfinției Voastre încă în anul 1874, august, ziua 17.

Neavând fonduri pentru a tipări toate compunerile mele aprobate de Capela Imperială, m-am decis a scoate la lumină momentan măcar „Cântarea Heruvică”, exemplar pe care îl trimit Prea Sfinției Voastre și vă rog înscrieți-l și pe el în numărul operelor muzicale ale Bibliotecii Voastre.

Cu sincer respect și sincer devotament rămân al Prea Sfinției Voastre fiu duhovnicesc și supusă slugă,

Gavriil Muzîcesco¹⁰

2.

1875, noiembrie 28
Iassi

Prea Sfințite Stăpâne!

Știu ca sânteți mult prea ocupați și că scrisoarea mea desigur va produce nemulțumire; știu însă și aceea că, în tot înaltul cler românesc de astăzi numai Prea Sfinția Voastră susțineți frumosul adevărat în biserică; și de aceea am cutezat a vă adresa această scrisoare tocmai în timpul de față, când sunteți ocupat cu afacerile țerii.

⁷ Nikolai Ivanovici Bahmetev (1807-1891), Director al Capelei Imperiale din Sankt Petersburg.

⁸ Format de fotografie, de mărimea unei cărți poștale, care se păstrează, de obicei, expusă pe birou.

⁹ *Mundir Hochmeister* = haină de uniformă de „Mare maestru”.

¹⁰ Această scrisoare a fost scrisă de Gavriil Musicescu cu reproducerea în limba rusă a formulărilor muzicienilor ruși; traducerea citatelor aparține lui Paul Mihail.

De la ne-înțelegerea ce am avut cu Mitropolitul Calinic pentru compunerile mele bisericești, am oprit de-a se cânta în biserici cântările mele, afară de cele tipărite. Un număr oarecare de cetățeni ieșeni, precum și derijorii corurilor din acest oraș, neîncetat mă roagă să le dau compunerile mele spre a se executa în biserici.

Pentru a înlătura însă orice neînțelegere între mine și înaltul cler (carele astăzi găsește un lucru oarecare de rău, iar a doua zi, analizându-l mai de aproape, îl găsește de prea bun, admitându-l și în biserică, ceea ce prea bine se potrivește cu ideile igumenilor din Kiev de prin secolul al 16-lea, carii strigau „o blăstămată cântare dibace” și n-a trecut nici un an când tot acei ce afuriseau cântările armonice le-au și admis în bisericile și monastirile lor, laudându-le în înaltul cerului. Întocmai am pățit și eu cu Mitropolitul Calinic, care a declarat că, cântările făcute de mine nu conțin armonia bisericească (iar vazându-le aprobate de Capela Imperială din Petersburg, le-a admis și Prea Sfinția Sa de-a se cânta în biserică) – am crezut mai bine întâiu să tipăresc acele cântări, decât să le dau manuscrise și apoi iar să cad sub afurisenie.

Cântările ce voiesc a le tipări sânt aprobate de Capella Imperială din St. Peterburg.

Ceea ce voiesc însă de la Prea Sfinția Voastră este să-mi spuneți cu ce titlu să le numesc, fiindcă sânt mai multe și anume: „Mila păcii”..., „Cu vrednicie”..., „Sfânt”..., „Pre Tine te laudam”... Aceste imne în genere le numesc *Respunsuri*, eu însă am căutat în *Oratoriul* făcut de Prea Sfinția Voastră, dar n-am găsit un nume special pentru acestea. De aceea, respectuos vin a vă ruga prin aceasta să mă învredniciți cu răspunsul Prea Sfinției Voastre la cererea ce vă fac.

Cât privește însă execuția cântărilor, atât armonice cât și a celor melodice (psaltichie), apoi trebuie să vă mărturisesc adevărul, că execuția e prea departe de a fi satisfăcătoare. Toate legile atât teoretice ale cântului, cât și pravilele Sf. Apostoli și Părinți sânt desconsiderate. Pravila 75 din al VI-lea Sobor a toată lumea, care e cea mai principală și strict necesară cântăreților bisericeii, e neglijată în gradul cel mai mare, ba, mai mult, că nici nu este cunoscută de cei mai principali psalți sau derijorii de coruri.

Duhovnicescul fiu și preaplecatul serv al Prea Sfinției Voastre nutrește prea multă speranță de-a primi răspuns la ceririle sale.

3.

21 martie 1882, Iassi

Prea Sfințite Stăpâne,

Convins încă din copilăria-mi de bunele dipoziițiuni ce aveți pentru mine, mi-am permis de-a Vă adresa alăturatul pachet către d. Ministru al Instrucțiunii Publice, în care sânt actele și cererea mea. Cu profund respect, Vă rog vedeți-le și dacă credeți că s-ar putea realiza idealul meu, Vă rog contribuiți și acum, ca și altădată, la progresul meu intelectual.

Aceasta o fac pe baza experienței ce am făcut timp de 10 ani, adică: constat că, pe cât mintea-mi se înavuțește cu cunoștințele diferitelor ramuri de cultură, fie artă, știință, literatură etc., cu atâta fantazia musicală îmi vine cu mai multă abundență și, totodată, mai serioasă, mai profundă.

De aceea mi-am propus să studiez Dreptul.

Sânt sigur că nu mă veți lăsa fără sprijinul Prea Sfinției Voastre, în care mi-am pus toată speranța de reușită.

Aș dori dar să consultați confidențial pe dl. Vasilie Alexandrescu-Urechiă și, dacă se poate, atunci să-i dați suplica și actele mele, iar de nu, atunci mai bine să mi le înapoiăți.

Al Prea Sfinției Voastre

prea supus și devotat fiu duhovnicesc,

G. Musicescu

*

**„Întâmpinare” a lui G. Musicescu către
Directorul unei Instituții școlare
În legătură cu programul unui examen**

[Lipsesc (au fost pierdute?) cel puțin două foi din acest text de comentariu al lui G. Musicescu în legătură cu programul unui examen de concurs. Reprezintă un concept].

C. Solfegiu *a vista*, în cheile fa și sol.

Din aceasta se poate constata dacă candidata simte cum trebuie să sune ceea ce vede scris. Și fiindcă toată literatura pianului nu e scrisă decât în cele două chei, acestea am crezut că e logic a le cere.

Preschimbările și adaosurile făcute la program sânt în defavoarea demnității unui specialist musical [muzician] ce se respectă, ceea ce n-am putut trece cu vederea pe baza următoarelor considerente:

1. Înlocuirea sonatei op. 78, prin op. 111 e în defavoarea scopului programei, căci din sonata op. 111 nu se poate constata decât execuția mecanică.

Prin urmare, același lucru ca și în *Fantasia* și *Fuga* de Bach.

2. Pretențiunea (5) ca și candidatele de piano să solfeze [să solfegieze] în cheile de soprano și alto, e cu desăvârșire un non sens. Și, în adevăr, dacă s-ar pune onor Comisiunii examinatoare întrebarea: Arătați-mi literatura pianului scrisă în aceste chei? ce pozițiune ridicolă s-ar crea Onor Comisiunii!

3. Adăogirea la punctul 6 (f): A răspunde la întrebările puse de juriu asupra methodului de predare și asupra stilului de execuțiune, combinate cu preschimbările de mai sus, vor face pe conservatoriile din streinătate să zâmbească de cultura noastră musicală.

Se zice stilul de compoziție și nicidecum stilul de execuție!

Acestea sânt motivele ce ne-au determinat să scriem această întâmpinare, rugându-vă să binevoiiți a le comunica și Onor Ministeriu.

Primiți, Vă rugăm, Dle Director, asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

ss. G. Musicescu

Jassi, 1890, maiu 13

ANEXĂ

Reproducem un fragment din Adresa Mitropoliei Moldovei nr. 8582/1927, dec. 30, către Sf. Sinod:

„În bisericile vechiului regat se întrebuițează două sisteme de muzică: muzica orientală cu cârlige și, de la o vreme, mai ales la bisericile din orașe, se întrebuițează la cântările liturgice muzica liniară, armonică.

Din întrebuițarea acestor două sisteme de muzică în bisericile vechiului regat s-a ajuns la rezultatul că azi nu mai sunt cântăreți bisericești precum erau vechii psalți de altădată și deși la fiecare Episcopie sau Mitropolie sunt școli de cântăreți, totuși rezultatele date de aceste școli sunt nemulțumitoare. Nu mai avem cântăreți buni, fapt care pricinuieste o mare pagubă pentru săvârșirea solemnă a slujbelor bisericești.

Poporul nostru, fie chiar acel de la țară, nu mai e îndestulat de cântecele unisone și adeseori nazale, care se mai aud la unele biserici.

La toate școalele secundare de orice grad și chiar la cele sătești se predă azi numai muzică liniară armonică, ceea ce a provocat în popor gustul de a auzi cu plăcere numai cântece armonice. În multe sate, unde preotul e mai apropiat de școală, prin prietenia cu învățătorul, sunt coruri școlare și șezători culturale.

Necesitatea de a avea și în biserică un singur sistem de muzică a fost simțită deja demult.

Marele maistru de muzică armonică, Gavril Musicescu a fost îndemnat de regretatul Episcop Melchisedec al Romanului, ca împreună cu foștii profesori și protopsalți Grigore Gheorghiu și Gh. Dima, să transpuie muzica orientală pe note liniare, lucrări care au fost pe deplin apreciate la timp de oamenii competenți, rămânând a se aplica cu vremea.

Socot, deci, că a venit vremea ca Sf. Sinod, în interesul educației religioase, să hotărască asupra sistemului de cultivare a muzicii bisericești, care desigur va fi cea armonică, pentru toată biserica”.

Reproducem și un comentariu, în același spirit, exprimat de I. Popescu-Pasărea, în articolul său din revista „Biserica Ortodoxă Română”, martie-aprilie 1931, p. 210:

„Astfel, marele Musicescu întreprinde, în anul 1884, transpunerea cântărilor bisericești pe notațiunea modernă, pe motivul arătat în Precuvântarea *Anastasimatarului* său și anume: pentru salvarea cântărilor bisericești și pentru a înlesni studiul acestei specialități. Deși sprijinită de marele Episcop Melchisedec al Romanului, această lucrare a fost respinsă de Sf. Sinod atât în 1885 cât și în 1889, când, sprijinit de marele bărbat de stat Tache Ionescu, Musicescu interveni din nou la Sf. Sinod, spre aprobare.

Adversarii transcrierii muzicei psaltice pe notațiunea modernă au fost: neuitatul Ștefan Popescu, profesor la Seminariile din București, Arhiereul Nifon Ploșteanu, ajuns mai târziu Episcop al Dunării de Jos, precum și Arhiereul Teofil Mihăilescu”.

La bogata bibliografie consacrată lui G. Musicescu adăugăm articolul lui Const. C. Angelescu, *Contribuții la biografia d-lui G. Musicescu*, din revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1980, nr. 1-2, p. 145.